

Lukijalle

Pojan katse oli todella vilpitön! Se oli niin rehellinen ja vilpitön kuin 10-vuotiaalla lapsella voi ylipäättään olla. Hän oli päässyt uuteen sijaisperheeseen ja lastenpsykiatrian osastojakso odotti jossain lähitulevaisuudessa. Hän oli päättänyt vihdoinkin tänä vuonna oppia lukemaan!

Hän aloitti jo neljättä luokkaa, mutta halusi ehdottomasti oman aapisen. En ollut aivan vakuuttunut innostuksen pysyvyydestä, mutta halusin uskoa parasta. Seuraavana päivänä ojensin hänelle tuliterän näytekirjani. Kolme päivää hän silitteli sitä lähes lumoutuneena, katseli sen kuvia ja tavaili ensimmäisiä sivuja. Innostus oli käsin kosketeltavaa. Neljännen päivän aamuna löysin saman kirjan lattialta. Sivuihin puuttui melkein puolet. Ne lojuivat tolloina ja pieninä riekaleina ympäri luokkaa. Oppilas itse viskoi reppuaan ja karjui, ettei ole mikään #@&:n vauva! Häpeä, suru, pettymys ja viha täyttivät koko pienen tilan!

Kirjat laitettiin siitä hetkestä syrjään. Seurasin pöydänaluspäädagogiikkaa ("Kyllä-hän tänne opettajakin näyttää mahtuvan!"), painia lattialla ("Et varmasti saa selville, mitkä kirjaimet olen teipannut selkääni!"), suurten tunnemöykyjen käsittelyä, ei-toivottuja juoksu- ja kilpailuja pihan poikki, kaikenlaisia pelejä, ikäviä sääntöjä, aarteenetsintää, palkintotarjoja, Time Timeria (ehjänä ja rikkinäisenä), paljon syliä ilman pyytämistä ja lopulta myös pyynnöstä. Jossain vaiheessa opettajan typerät ideat rupesivat hiukan hymyilyttämään, mutta vain sen verran, ettei maine mennyt. Puolen vuoden kuluttua kuului ensimmäinen pieni naurahdus. Huumori kannatteli yli pettymysten, ponnistelun ja häpeän. Vuosi oli hyvin pitkä ja vaiherikas, mutta keväällä tuli sitäkin suurempi haikeus, kun meidän oli aika erota. Poika halasi hyvästiksi pitkään. Omat silmät piti pyyhkiä useampaan kertaan. Hän oli oppinut lukemaan ja minä olin oppinut hyvin paljon.

Ei tämä ollut ensimmäinen kerta, kun olin tekemisissä syvien oppimisen ongelmien kanssa, mutta tällä kertaa jouduin tekemään kaiken toisin. Se oli lopullinen sysäys niiden asioiden jäsentämiselle, joita olin miettinyt jo pitkään. Miten saan luotua motivaation oppilaalle, jolla ei ole sitä yhtään? Miten saan korjattua oppilaan käsityksen itsestään oppijana? Miten saan mahdollisimman nopeasti aikaan tuloksia? Keskittyminen ja ponnistelu kestivät vain pienen hetken ja jos sen aikana ei tullut onnistumista, seuraava kerta oli taas paljon vaikeampi.

Totesin, että pitää keskittyä ainoastaan keskeisiin asioihin silloin, kun työskentely on mahdollista. Huumori, pelit ja leikit toimivat parhaiten. Kun oli hauskaa, ponnistelun määrää ei huomannut. Samoja asioita tuli kerrattua kymmeniä kertoja. Nopeasti saatava hyöty lisäsi motivaatiota. Käytin aluksi tavujen lisäksi tuttuja nimiä ja sanoja, kuten ABC ja OPEL.

Ymmärsin, että samat periaatteet sopivat itse asiassa kaikille, joille lukemaan oppiminen tuottaa tuskaa. Opetin tämän vuoden jälkeen erityisryhmässäni muutamaa oppilasta, jolla oli massiivisia muistin ongelmia. Pudotin äänneiden määrän minimiin, ettei koko energia olisi mennyt äännekirjainvastavuuden hakemiseen muistista. Toisaalta siirryimme nopeasti kaksikirjaimisiin tavuihin ja kaksitavuisiin sanoihin. Oppilaat motivoituivat ja hämmästyttävää kyllä, oppivat ajan myötä lukemaan myös kolmikirjaimisia tavuja ja sanoja, vaikka työmuistiksi oli mitattu vain kaksi yksikköä.

Suuri kertaamisen määrä ja samojen äänneiden, tavujen ja sanojen lukeminen erilaisissa ympäristössä ja tilanteissa tuntuivat vahvistavan yllättävän paljon myös kehitysvammaisten oppilaideni muistijälkeä. Rajallinen sanojen määrä ja suuri fonttikoko auttoivat oppilaita, joiden oli vaikea pysyä

rivillä ja hahmottaa kirjaimia. Maahanmuuttajaoppilaani hyötyivät puolestaan erityisesti diftongien ja äänneiden keston kanssa työskentelystä. Jokainen vuosi ja oppilas toivat mukanaan uusia oivalluksia. Poimin ideoita kaikista tuntemistani lukemaan opettamisen menetelmistä, yhdistelin niitä uudella tavalla ja lisäsin opetukseen huomattavan määrän toiminnallisuutta. Aloin myös taltioimaan tekemiäni monistenippuja ja harjoituksia. Tarinavuori-materiaalin kehittäminen oli alkanut, sillä kaikki tähän opettamistapaan liittyvät elementit olivat jo olemassa.

Vuonna 2012 sain työtoverikseni luokanopettaja Miia Kaipaisen. Hänellä tuntui olevan sisäänrakennettu luovuuden runsaudensarvi, kun piti miettiä uusia toiminnallisia työtapoja. Hänen työstään inspiroituneena jatkoin oman työtapani kehittämistä ja pyysin Miialta

monella tavalla muokattavissa olevia toiminnallisia tehtäviä. Suurin osa niistä löytyikin nyt tämän opettajan kirjan loppuosasta. Lisäksi liitin mukaan itse kehittämiäni tehtäviä ja joi-takin useista eri lähteistä löytyneitä tehtäviä, joita olen oppilaideni kanssa käyttänyt. Niiden alkuperäistä kehittäjää ei valitettavasti pysty nimeämään. Näin syntyi yli kymmenen vuoden aikana sisältö, joka on nyt käsissäsi.

Toivon, että tämä materiaali antaa sinulle jotain uutta ja parhaimmillaan auttaa myös sinun oppilaitasi ylittämään oppimisen esteitä! Toivon sinulle voimia, iloa ja intoa vaativaan, tärkeään työhösi!

Tampereella, 1.6. 2019

Sarianna Tammilehto

Sisältö

Lukijalle	3
Tarinavuori on toimintamalli	7
Tarinavuoren lukemaan opettamisen prosessi	9
Tarinavuori-materiaali	12
Alkeista motivoivaan lukukokemukseen	15
A, I, U ja vokaalin kesto	16
Äänteiden yhdistäminen, vokaalit	21
Ensimmäiset konsonantit	25
S, konsonantin ja vokaalin yhdistäminen	26
E, O ja M	29
Kohti kolmikirjaimista tavua	33
L	34
N, kolmikirjaimiset tavut	38
Lukutaito vahvemmaksi 1	43
Y, Ä ja Ö ja kaikki diftongit	44
R	51
Lukutaito vahvemmaksi 2	55
P, kaksoiskonsonantti	56
K, kaksoiskonsonantti	60
T, kaksoiskonsonantti	63
Sanat ja tekstit pitenevät	69
V	70
H	72
J	74
Vierasperäiset kirjaimet	77
Vierasperäiset kirjaimet, D	78
G ja äng-äänne	80
B	84
Kirjaimet hallussa – nyt lukemaan!	87

Sisältö

Tehoa treeniin	93
Hiljaisuuden sanat.....	94
Kaatuva torni.....	94
Kalastajan verkko.....	95
Kasvata kukkaa, leikkaa kukkaa.....	95
Kilpa-autorata.....	96
Kirjasto.....	97
Lukujuoksu.....	97
Mörkö.....	98
Noppa.....	98
Ohjaa kosketuksella.....	99
Pallorinki.....	100
Parimysteeri.....	100
Pommipeli.....	101
Pyykkipoikapiilo.....	102
Rähmäkäpälä.....	102
Sarjoittaminen.....	103
Yhteinen satu.....	103
Ämpäri­räppi.....	104
Materiaalien sisällysluettelo.....	105

Tarinavuori on toimintamalli

Tarinavuori ei ole pelkkä aapinen oheismateriaaleineen. Se on kokonainen lukemaan opettamisen toimintamalli, jossa keskeisin työtapana on toiminnallisuus. Tarinavuori käyttää useitten lukemaan opettamisen menetelmien ideoita. Vahvimmin taustalla vaikuttavat KÄTS-menetelmä ja CID-assosiaatiomenetelmä.

Tarinavuoren lukemaan opettamisen tapaa ja siihen liittyvät materiaalit soveltuvat kaikille peruskouluikäisille kaikissa opetusmuodoissa (taulukko 1). Tarinavuori tukee erityisesti oppilaita, joille lukemaan oppiminen on hyvin työlästä. Tarinavuoren oppilaan kirja eroaa perinteisistä aapisista. Kehyskertomukset ja sadunomaisuus on korvattu kuvituksella ja sisällöillä, jotka kiinnostavat myös alkuopetuksen ohittaneita oppilaita.

Tarinavuori keskittyy lukutaidon opettamiseen. Se ei sisällä siis kaikkia suomen kielen ja kirjallisuuden oppiaineen oppisisältöjä. Tarinavuori on syntynyt konkreettisesta tarpeesta löytää uusia, toimivia tapoja lähestyä lukemaan oppimista ja opettamista.

Tarinavuori motivoi

Tarinavuori-toimintamallin keskeinen tavoite on oppilaan motivointi. Motivaatio on oppimisen edellytys. Se suuntaa ja ylläpitää oppimista ja sen puute puolestaan estää oppimisen. Tukea tarvitsevien oppilaiden motivaatio on sisäsyntyistä vain harvoin.

Kokemus lukutaidosta ja onnistumisesta

Oppilas kokee lukevansa sanatasoisesti jo ensimmäisillä oppitunneilla, kun helppo alkutavu yhdistetään sanan kuvallisen loppuosaan. Kokemus toistetaan materiaalissa aina ennen erityistä ponnistelua vaativaa oppimisvaihetta. Tunne onnistumisesta lisää sinnikkyyttä ja yrittämisen halua.

Toiminnallisuus

Tekemällä oppiminen vie huomion pois ponnistelusta ja lisää opettavan sisällön houkuttelevuutta. Erityisesti oppimisen alkuvaiheessa toiminnallinen työtapana on erittäin keskeisessä roolissa. Toiminnallisuus sopii hyvin heterogeenisille ryhmille, koska toi-

TAULUKKO 1. Tarinavuoren käyttötavat.

Opetusmuoto	Käyttötapa
Erityisryhmät	Motivoiva toimintamalli Kaikille sopiva aapinen, joka mahdollistaa eriyttämisen ja etenemisen oppilaiden omaan tahtiin.
Valmistava ja S2-opetus	<ul style="list-style-type: none">Suomen kielen erityispiirteiden harjoittelemineEri ikäisten lukutaidottomien helpotettu aapinen
Laaja-alainen erityisopetus	<ul style="list-style-type: none">Lukitaitojen vahvistaminenLukutaidottomien oppilaiden helpotettu aapinen
Yleisopetus	<ul style="list-style-type: none">Toiminnallisen opetuksen laaja ideapankkiÄidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilleTukiopetusmateriaaliAlaspäin eriyttävä lisämateriaaliOppimisen ongelmakohtien hiominen koko ryhmän kanssa

minnan sisällä on helppo eriyttää opetusta. Toiminnallisuuteen saa kätkeytyä valtavan määrän toistoa. Toiminta luo positiivisen ilmapiirin, joka edistää oppimista. Oppimisen paineet vähenevät ja oppiminen helpottuu.

Huumori

Huumorin käyttö siivittää oppimista ja luo tunneille iloa. Oppilaan kirjan kuvituksessa huumorilla on keskeinen rooli. Tekstit ja toiminnalliset harjoitukset on pyritty tekemään mahdollisimman hauskoiksi. Tarkoitus on herättää oppilaan kiinnostus ja lisätä hänen tarkkaavaisuuttaan. Huumori lievittää tutkivasti oppimisahdistusta ja vähentää vastarintaa.

Lyhyet tekstit

Lyhyet tekstit tuovat hallinnan tunteen. Oppilaan kirja on laadittu siten, että oppilas osaa ja jaksaa lukea jokaisen sivun koko sisällön. Kun sisältöä on rajattu, oppilas jaksaa kerrata sen useasti. Hän pystyy myös muistamaan kokonaissanahahmoja, mikä lisää hallinnan tunnetta. Oppilaan oppimiselle on tutkimusten mukaan keskeistä, uskooko hän onnistuvansa. Hallinnan tunne parantaa oppilaan käsitystä itsestään oppijana, lisää motivaatiota ja edistää sitä kautta oppimista.

Tarinavuori tukee oppimisvaikeuksissa

Tarinavuori-toimintamallin toinen keskeinen tavoite on tukea oppilasta oppimisen ongelmakohdissa. Tällä tarkoitetaan tässä yhteydessä keinoja, joilla helpotetaan opittavan asian ymmärtämistä ja vahvistetaan muistijälkeä.

Muistin tukeminen ja työmuistin kuorman keventäminen

- Samoja sisältöjä kerrataan lukuisin tavoin, kunnes ne osataan. Asiat kertautuvat oppilaan kirjan sivuilla, kirjan peleissä, toiminnallisissa harjoituksissa ja Kahoot-peleissä. Oppilaan kirjassa edetään seuraavaan oppimiskokonaisuuteen vasta, kun edellinen kokonaisuus hallitaan.
- Koko lukemisprosessi opetellaan vähäisellä määrällä äänne-kirjainvastaavuuksia.
- Kaksikirjaimisissa tavuissa ja kaksitavuissa sanoissa pysytään pitkään.
- Oppimisen alkuvaiheen kirjaimet on valittu siten, että ne on mahdollisimman helppo muistaa, tuottaa ja erottaa toisistaan sekä visuaalisesti, auditiivisesti että motorisesti.
- Oppilaan kirjassa käytetään suuraakkosia, koska ne ovat monille jo entuudestaan tuttuja. Uusia kirjainmuotoja ei tarvitse siis muistaa samalla, kun oppilas opettelee äänneiden yhdistämistä. Tämä ei vaikeuta pienaakkosten omaksumista myöhemmin.
- Luetun tekstin motorinen jäljentäminen vahvistaa muistijälkeä.

- Oppilaita valmistellaan ennakoivasti joidenkin kirjainten ja uusien sisältöjen oppimiseen oppilaan kirjan kuvituksen yhteydessä olevilla teksteillä.

Lukiopetuspainotteinen sisältö

Materiaali tukee pitkän vokaalin, kaksoiskonsonantin, äng-äänteen, diftongien ja vierasperäisten kirjainten oppimista. Nämä sisällöt painottuvat vahvasti oppilaan kirjassa ja kaikessa toiminnallisessa materiaalissa.

Visuaalisesti selkeä oppilaan kirja

Selkeys helpottaa oppisisältöjen hahmottamista ja ydinasiaan keskittymistä. Teksti on suurikokoista ja kuvia ja sarjakuvia käytetään oppilaan kirjassa harkiten.

Lukemaan oppimista vaikeuttavat tekijät

Lukemaan oppimista voi hidastaa ja vaikeuttaa kirjava joukko erilaisia ja eriasteisia vaikeuksia. Oppimisvaikeutta ei juuri koskaan selitä yksittäinen tekijä. Ongelmat ovat yleensä monimuotoisia ja kumuloituvat, jos oppiminen ei edisty. Sivulla 9 kuvassa 1 esitellään yksi mahdollinen jaottelu niistä syistä, jotka hidastavat ja vaikeuttavat lukemaan oppimista. Tämä materiaali on suunniteltu lieventämään näiden oppimista haittaavien tekijöiden vaikutuksia.